

דוח חיסכון ארוך טווח לכל ילד וילדה

הקדמה

בינואר 2017 הושקה על-ידי משרד האוצר והמוסד לביטוח לאומי תכנית חיסכון ארוך טווח שמטרתה להבטיח לכל ילדי ישראל חיסכון ארוך-טווח אשר ישמש אותם בהגיעם לגיל 18 או 21 למטרות שונות ויעזור להם בתחילת דרכם כבוגרים. התכנית הינה המשך יוזמת המוסד לביטוח לאומי למענק העצמה.¹ במסגרת התוכנית מופקדים מדי חודש 50 ש"ח² (בנוסף לקצבת הילדים, להלן "הפקדת בסיס") מכספי המבוטחים אשר מועברים על-פי **בחירת** ההורים לתכנית חיסכון בבנק או בקופת גמל. לרשות ההורים עומדת אפשרות של **הפקדה נוספת** בגובה ההפקדה מכספי קצבת הילדים לה הם זכאים ובכך להכפיל את סכום ההפקדה החודשית לחיסכון (להלן "הפקדה נוספת"). ההפקדה הנוספת מופחתת מקצבת הילדים המגיעה להורים עבור הילד.

בשנת 2016 נערך מכרז לבחירת גופים פיננסיים, בנקים וקופות גמל, כמנהלי כספי החיסכון בתוכנית החיסכון לכל ילד. במכרז נבחרו 21 גופים - 9 בנקים ו-12 קופות גמל (בפועל, לאחר שקופת גמל אחת ביקשה לבטל זכייתה במכרז נותרו 12 קופות). בעבור ניהול כספי החיסכון משלם הביטוח הלאומי לבנקים דמי תפעול של 6 אג' לכל שורת דיווח, ולקופות הגמל הוא משלם דמי ניהול בשיעור שנתי של 0.23% מהכספים הצבורים בקופות.

ניתן במהלך השנים, לפי בחירת ההורים או לפי בחירת הילד אם מלאו לו 18 שנים, לנייד את כספי החיסכון בין קופות הגמל השונות שנבחרו וכן ניתן לעבור בין מסלולי ההשקעה באותה קופת גמל, אך לא ניתן לעבור לתכנית חיסכון בבנק. לעומת זאת, הורים שבחרו בתכנית חיסכון בבנקים יוכלו לעבור בין מסלולי חסכון שונים בבנק אותו בחרו, במידה ובחרו בתחנת יציאה (אחת לחמש שנים), אולם לא יוכלו להתנייד בין הבנקים השונים וכן לא יוכלו לעבור לקופת גמל.

בהתאם לחוק הזכאות לחסכון היא לילדים שטרם מלאו להם 18 שנים ב- 5/2015. מאחר וכפי שיפורט בהמשך תחילת פתיחת הקופות נעשתה ב- 1/2017, הרי שעבור תקופה של עשרים החודשים שבין 5/2015 ל- 12/2016 (תקופת "הרטרו"), הסכום הכולל עבור זכאות מלאה לכל ילד הינו 1,000 ש"ח. המדינה התחייבה להשלים את סכום החיסכון עבור תקופת הרטרו במהלך שלוש שנים, קרי 2017-2019. בפועל הוחלט לבצע הקדמה של התשלום בגין תקופת הרטרו, כך שהועברו תשלומים לקופות עבור 5/15 ועד 10/16 עבור כל הילדים שהיו זכאים. יתרה מזו לכל הילדים שהגיעו לגיל 18 הופקד מלוא הסכום לתקופת הרטרו לה היו זכאים, ובנוסף לכך שולם לכל ילד שהגיע לגיל 18 מענק בסכום של 500 ש"ח. תשלום הרטרו עבור החודשיים האחרונים של 2016 הועברו במהלך יולי 2019.

¹ ר' גוטליב וטולדנו, https://www.btl.gov.il/Publications/more_publications/Documents/haazama.pdf

² החל מ-2018 עודכן הסכום ל-51 ש"ח.

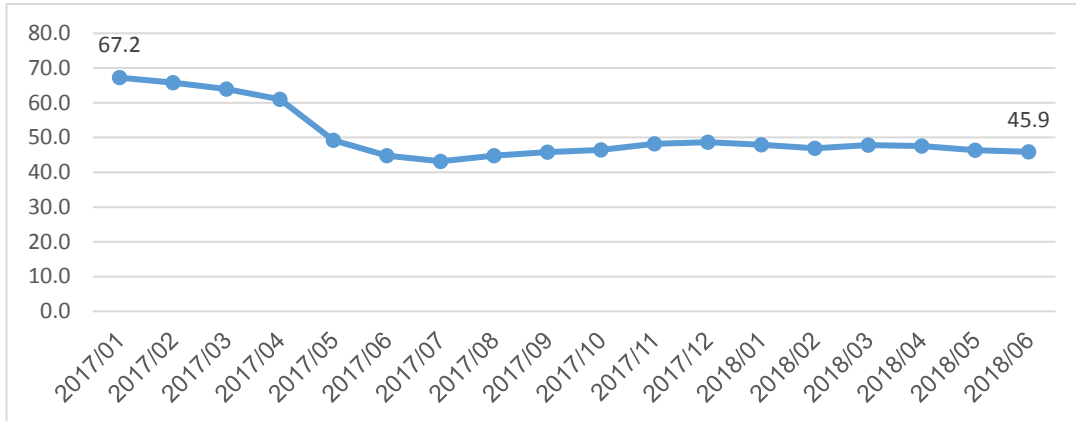
מינואר 2018 ועד לסוף 2018 הועברו כספים לתכניות החיסכון בסכום כולל של 2.994 מיליארד ש"ח, סכום זה כולל תשלומים שוטפים כאמור לעיל ותשלומים שנוספו ע"י ההורים. בסך הכול הועברו מאז פתיחת התכנית 7.036 מיליארד ש"ח לתכניות החיסכון.

הדוח הנוכחי סוקר את מאפייני הנתונים של תכנית החיסכון לכלל הילדים שעבורם נפתחה תכנית חיסכון מתחילת הפעלת התכנית (נכון לדצמבר 2018). למעשה אוכלוסיית הילדים שעבורם נפתחה תכנית חיסכון מורכבת משתי קבוצות: ילדים שנולדו לפני 2017 שעבורם נפתחה תכנית החיסכון בינואר 2017 ועמדו לרשות הוריהם שישה חודשים לבצע את הבחירה (עד יוני 2017); ילדים שנולדו החל מינואר 2017 והצטרפו מדי חודש לתכנית החיסכון. לכל הורה מקבוצת הילדים שנולדו מ-2017 ואילך ישנם שישה חודשים, אשר מתחילים בחודש שבו נולד הילד, לביצוע הבחירה.

ממצאי התכנית

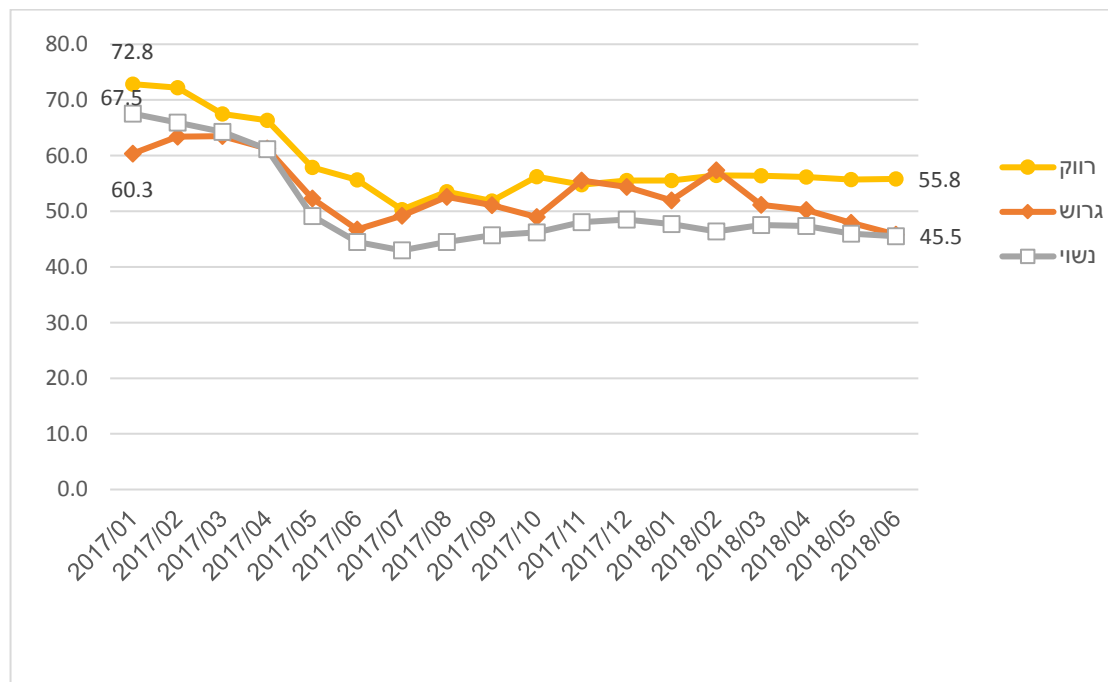
שיעור הבחירה במסלול חיסכון ערב תחילת התכנית עמד על כ-67% עבור ילידי ינואר 2017. השיעור ירד לפחות מחמישים אחוזים כעבור ארבעה חודשים והתייצב על 46%-48% במחצית הראשונה של 2018.

תרשים 1: שיעור הבחורים במסלול השקעה לפי תאריך לידת הילד, ינואר 2017 - יוני 2018 (%)

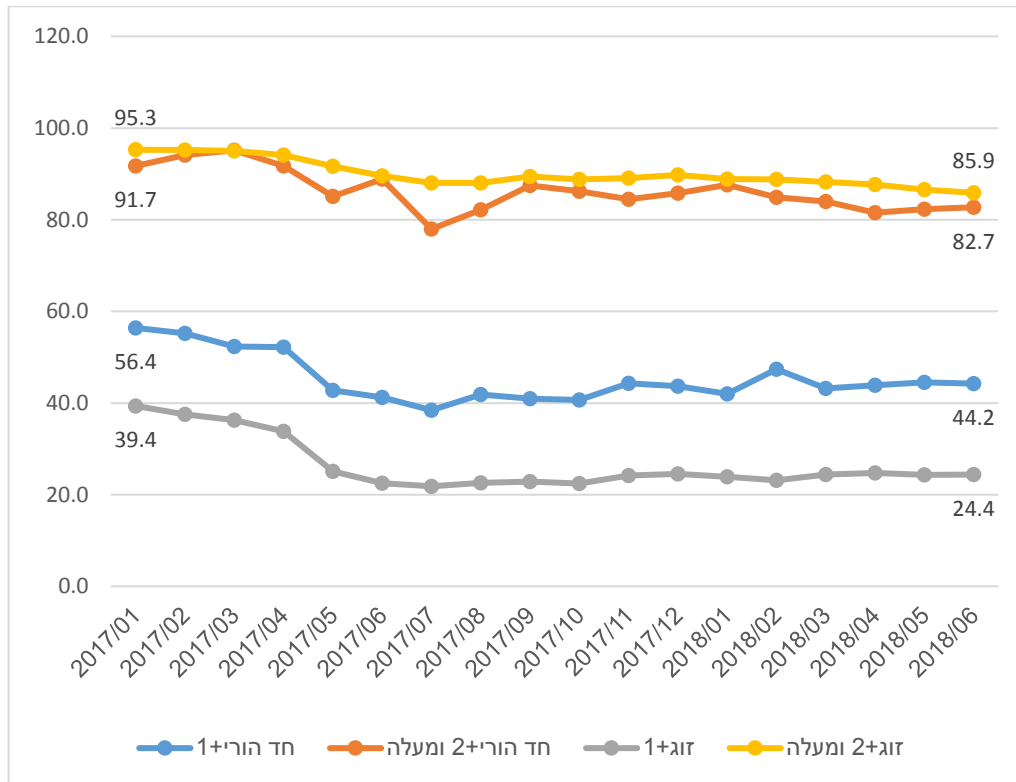
בחינת שיעורי הבחירה במסלולי השקעה לפי מצב והרכב משפחתי מראה כי שיעור הבחירה במשפחות בהן ראש משק הבית רווק (בדרך-כלל חד-הוריות) עבור ילדים ילידי ינואר 2017 היה גבוה (73%-כ) מזה של משפחות שבהן ראש משק הבית גרוש (67.5%) או נשוי (כ-60%). אולם פער זה הלך והצטמצם ועבור ילדים שנולדו מאוחר יותר: ביוני 2018 עמד שיעור הבחירה על כ-56% בקרב רווקים וכ-46% בקרב גרושים ונשואים (תרשים 2).

תרשים 2: שיעור הבחורים במסלול השקעה לפי תאריך לידת הילד ומצב משפחתי (%)

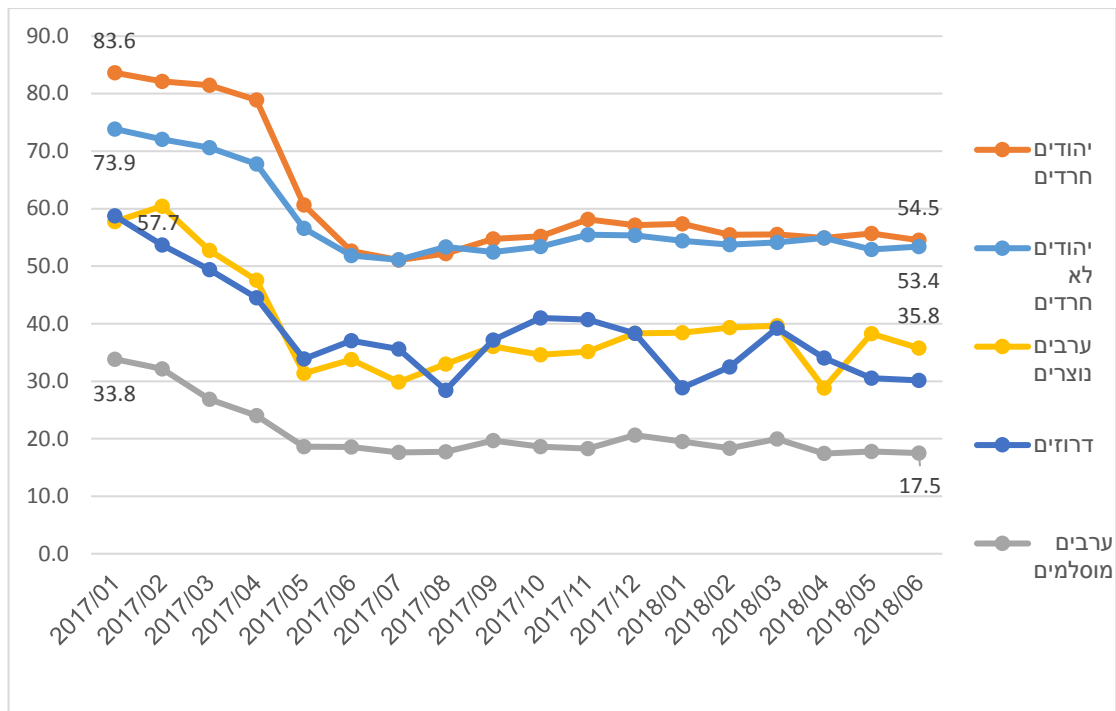
תרשים 3 מראה כי שיעור הבחירה בקרב חד-הוריות וזוגות עם שני ילדים ויותר גבוה (כ-86% ו-90% בהתאמה במוצע) משיעור הבחירה בקרב חד-הוריות וזוגות עם ילד אחד (כ-45% וכ-27% בהתאמה במוצע). משמעות הדבר היא שמשפחה אשר בחרה מסלול השקעה עבור ילד אחד או יותר ערב תחילת התכנית (עבור ילדים שנולדו לפני ינואר 2017) תבצע בחירה גם עבור ילד שנולד אחרי תחילת התכנית, ולכן שיעורי הבחירה בקרב משפחות עם שני ילדים ויותר הינם גבוהים בהשוואה למשפחות שזו להן הפעם הראשונה שעליהן לבחור במסלול השקעה.

תרשים 3: שיעור הבחורים במסלול השקעה לפי תאריך לידת הילד והרכב משפחתי (%)

שיעור הבחירה בקרב חרדים גבוה בהשוואה ליתר קבוצות האוכלוסיה, בינואר 2017 עמד שיעור הבחירה על כ-84% בעוד ששיעור הבחירה בקרב יהודים לא-חרדים עמד על כ-74%. ייתכן שהסיבה נעוצה בכך שמשפחות חרדים הן משפחות מרובות ילדים וההורים כבר ביצעו בחירה עבור חלק מהילדים שנולדו לפני 2017. בסוף התקופה האמורה (יוני 2018) הצטמצם הפער בין החרדים ללא-חרדים ושיעור הבחירה בשניהם עמד על כ-64%. בקרב ערבים שיעור הבחירה עמד על כ-34% בלבד. שיעור הבחירה בקרב הערבים המשיך לרדת והגיע ל-17.5% בלבד. ניתן להסיק מכך ששיעור הבחירה הנמוך בקרב הערבים מחייב הגברת הפרסום והעלאת המודעות לתכנית החיסכון במגזר זה (תרשים 4).

תרשים 4: שיעור הבחורים במסלול השקעה לפי תאריך לידת וקבוצות אוכלוסייה (%)

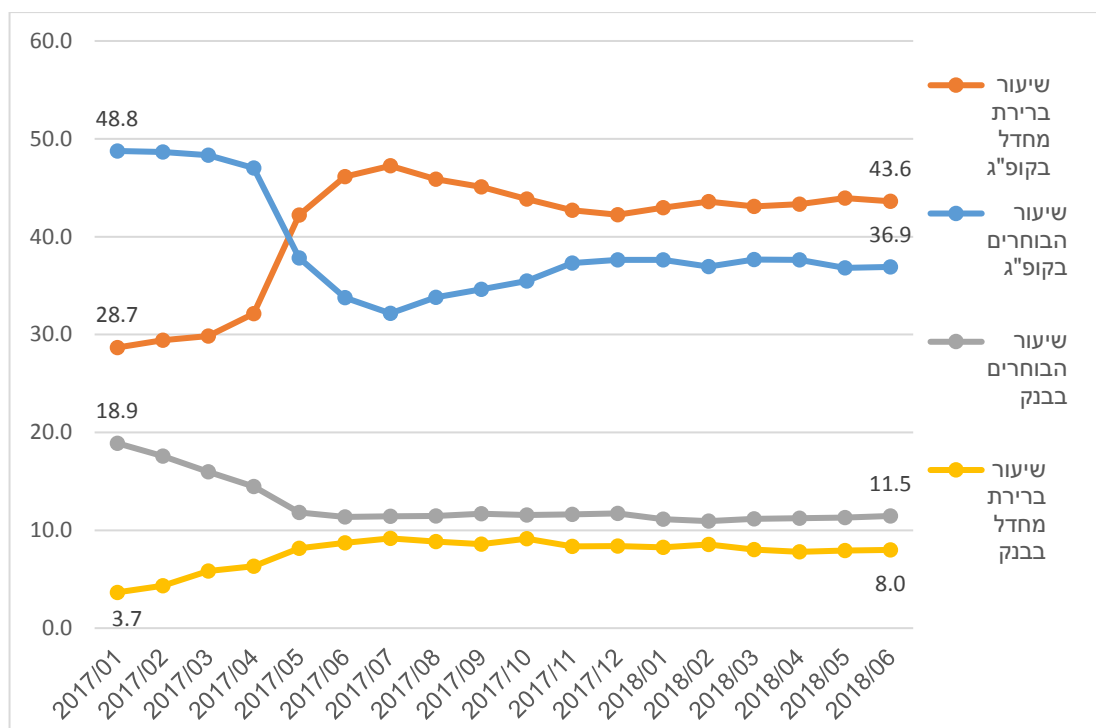

כאמור להפקדת התשלומים החודשיים ישנם שני מסלולי חיסכון: בבנקים או בקופות גמל שנבחרו במכרז. במידה שההורים לא בחרו מסלול השקעה עד תום ששת החודשים שהוקצו להם מלידת הילדם, נבחרה תכנית חיסכון על-ידי המוסד לביטוח לאומי כברירת מחדל לפי ההגדרות הבאות³: אם הורי הילד בחרו בעבר עבור ילד אחר במשפחה במסלול השקעה בבנק הרי שעבור ילדם החדש ייבחר אותו הבנק. בכל מקרה אחר ייבחר מסלול השקעה בקופת גמל בסיכון מועט.

בתחילת התכנית קרוב למחצית מהבוחרים בחרו בקופת גמל; לכ-29% נוספים נבחרה קופת גמל כברירת מחדל; כחמישית בחרו במסלול השקעה בבנק והיתר (כ-4%) נותבו למסלול השקעה בבנק כברירת מחדל. בתום התקופה האמורה (יוני 2018) שיעור הבוחרים בקופת גמל ירד לכ-37% ושיעור הבוחרים בבנק ירד ל-11.5% בעוד שיעור ברירת המחדל בקופת גמל עלה לכ-44% ושיעור ברירת המחדל בבנק הוכפל (תרשים 5).

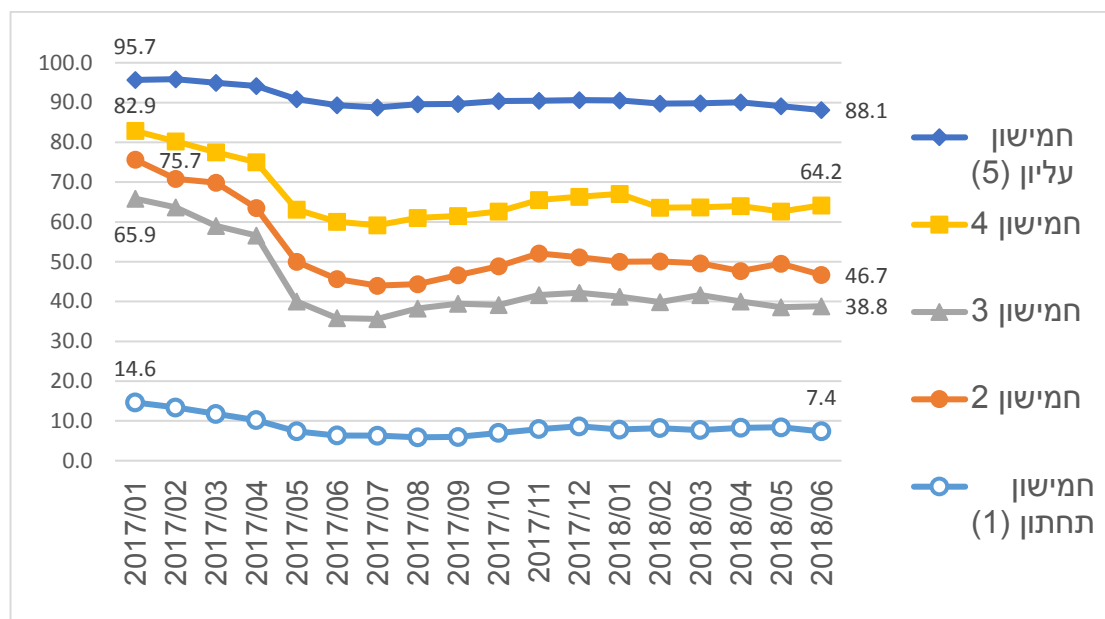
³ עד לינואר 2017 ברירת המחדל נקבעה כדלקמן: לילדים עד גיל 14 נבחרה קופת גמל באופן מקרי ולילדים בגילאי 15-18 נבחר הבנק בו משולמת קצבת הילדים להוריהם.

תרשים 5: התפלגות בעלי קופות גמל ובנקים לפי תאריך לידת הילד (%)

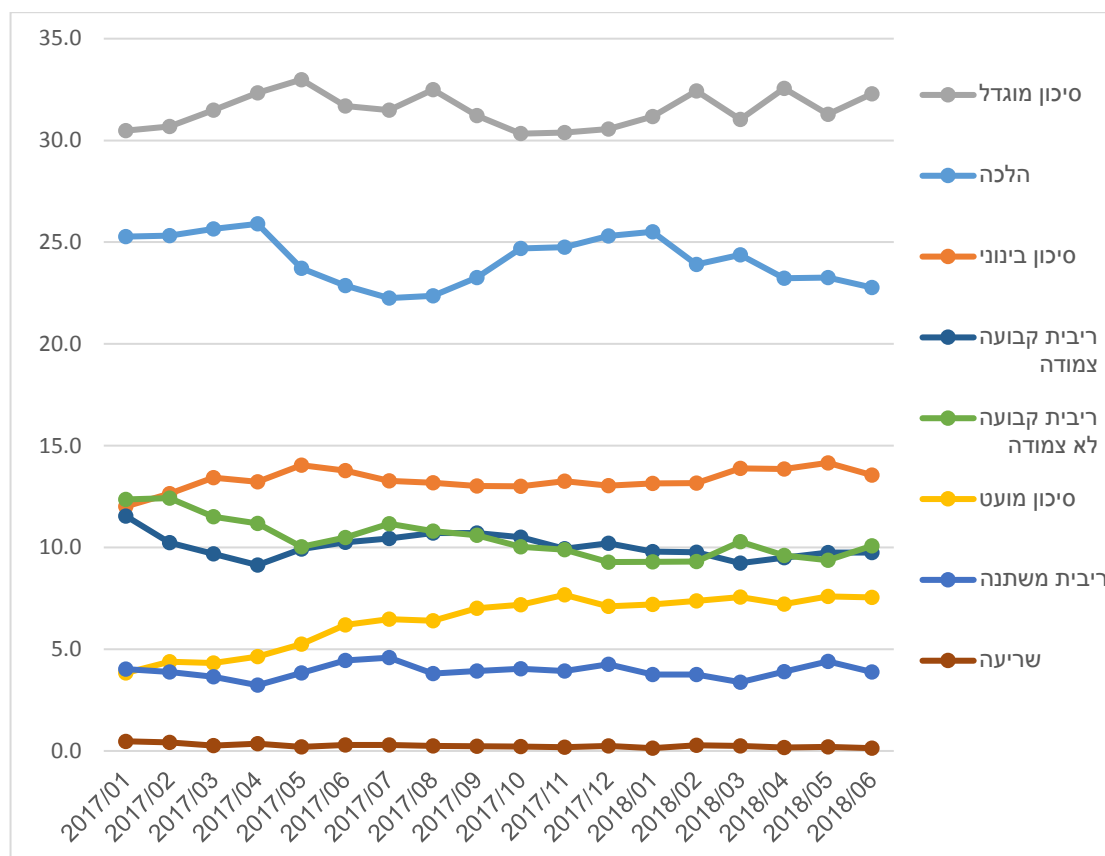
נמצא גם שהמתאם בין שיעור הבחירה לבין ההשתייכות לחמישון ההכנסה של ההורים הוא חיובי. תרשים 6 גם מצביע על ממצא בולט נוסף: בעוד שבחמישונים העליון והתחתון שיעור הבחירה לאחר חצי שנה ירד רק במעט, בחמישונים 2-4 הירידה הייתה ניכרת וחלה התייצבות ברמה נמוכה יותר מזו שהיתה ערב הפעלת התכנית (39%, 47%-64% בקרב החמישון השני, השלישי והרביעי בהתאמה ביוני 2018).

תרשים 6: שיעור בוחרים בקרב החמישונים ולפי תאריך לידת הילד (%)

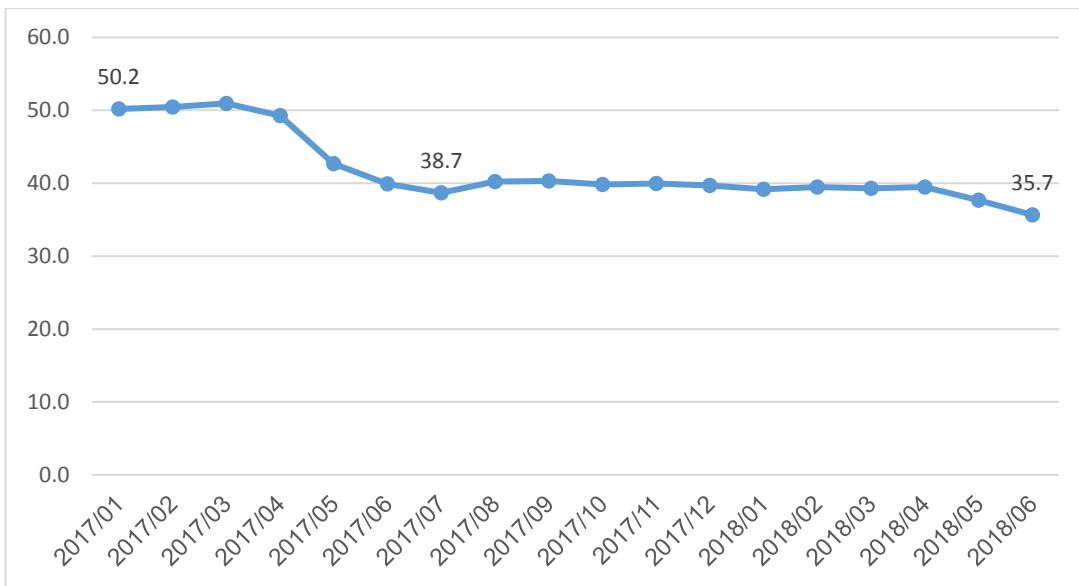
מינואר 2017 ועד יוני 2019 כ-30% מהבוחרים העדיפו מסלול בסיכון מוגדל, כ-25%-22% מהבוחרים בחרו במסלול הלכה, כ-14%-12% העדיפו מסלול בסיכון בינוני, כעשירית בחרו במסלול בריבית קבועה צמודה/לא צמודה. שיעור הבוחרים בסיכון מועט אמנם עמד בתחילת התכנית על 4% אך הכפיל את עצמו לאחר 18 חודשים.

תרשים 7: התפלגות הבוחרים במסלול השקעה לפי מידת הסיכון במסלולי ההשקעה ותאריך לידת הילד

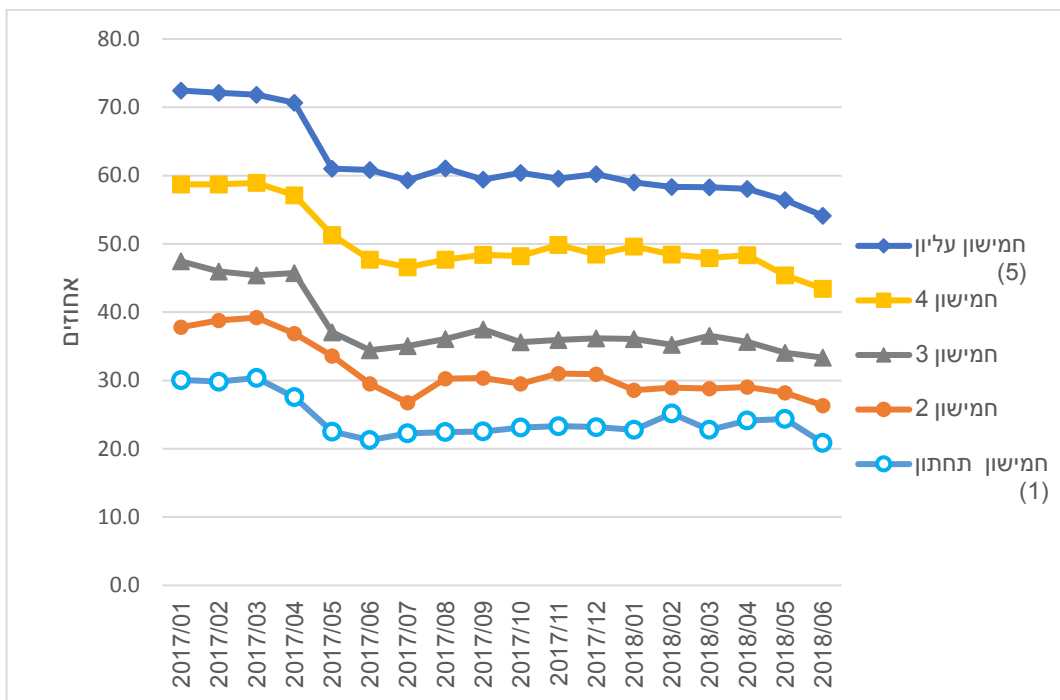

כאמור לרשות ההורים עומדת אפשרות של הפקדה נוספת בגובה של כ-50 ש"ח מכספי קצבת הילדים להם זכאים ובכך להכפיל את סכום ההפקדה החודשית לחיסכון. ההפקדה הנוספת מופחתת מקצבת הילדים המגיעה להורים בעבור הילד. בתחילת התכנית עמד שיעור ההפקדה הנוספת עבור ילדים שנולדו בינואר 2017 על 50%. שיעור זה החל לרדת כעבור ארבעה חודשים והגיע לכ-38% עבור ילדים שנולדו ביולי 2017 והתייצב ברמה זו עד לירידה נוספת כך שעבור כ-36% מהילדים שנולדו ביוני 2018 בוצעה הפקדה נוספת (תרשים 8). המגמה לעיל באה לידי ביטוי בכל חמשת חמישוני ההכנסות אם כי בעוצמות שונות. שיעור ההפקדה הנוספת במשפחות בחמישון העליון עמד על 72.5% עבור ילדים שנולדו בינואר 2017 והגיע לכ-54% עבור ילדים שנולדו ביוני 2018. בחמישון התחתון שיעור ההפקדה הנוספת ירד מכ-30% לכ-20% בהתאמה (תרשים 9).

תרשים 8: שיעור מבצעי הפקדה נוספת מבין סך הילדים לפי תאריך לידת הילד (%)

תרשים 9: שיעור מבצעי הפקדה נוספת בקרב החמישוניים ולפי תאריך לידת הילד (%)

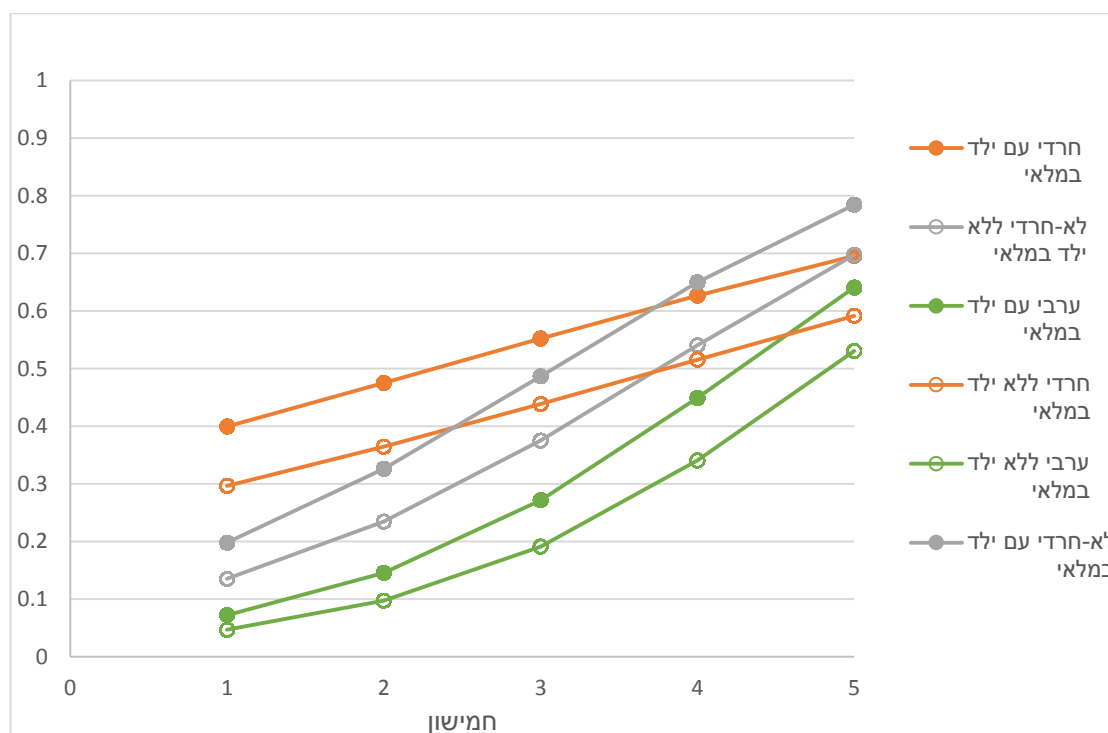

תרשימים 10 א'-ג' מציגים את ההסתברות לבחירת מסלול השקעה ולהפקדה נוספת לפי חמישון ולפי קבוצות אוכלוסייה והרכב משפחתי.

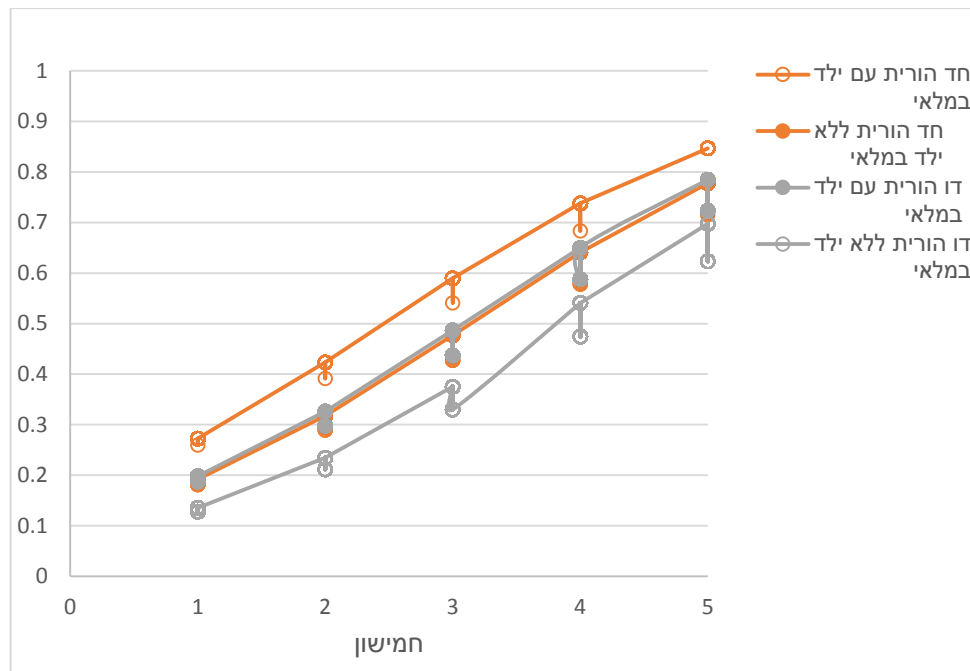
ניתן לראות שבכל קבוצות האוכלוסייה ההסתברות לבחירת מסלול השקעה מתואמת חיובית עם חמישון ההכנסה של המשפחה וכי בכל החמישוניים ההסתברות לבחירת מסלול השקעה גבוהה יותר אצל משפחות שביצעו בחירה עבור ילד אחד או יותר שהשתייך לתכנית לפני הפעלתה בינואר 2017 (קבוצת "מלאי" התכנית). עוד עולה כי ההסתברות של חרדים בחמישוניים 1-3 לבחור במסלול השקעה גבוהה מההסתברות של לא-חרדים באותם חמישוניים לבצע בחירה, וההסתברות של ערבים כמעט בכל החמישוניים נמוכה בהשוואה לזו של חרדים ולא-חרדים לבצע בחירה (תרשים 10 א').

תרשים 10 א': ההסתברות לבחור במסלול השקעה לפי חמישון וקבוצת אוכלוסייה

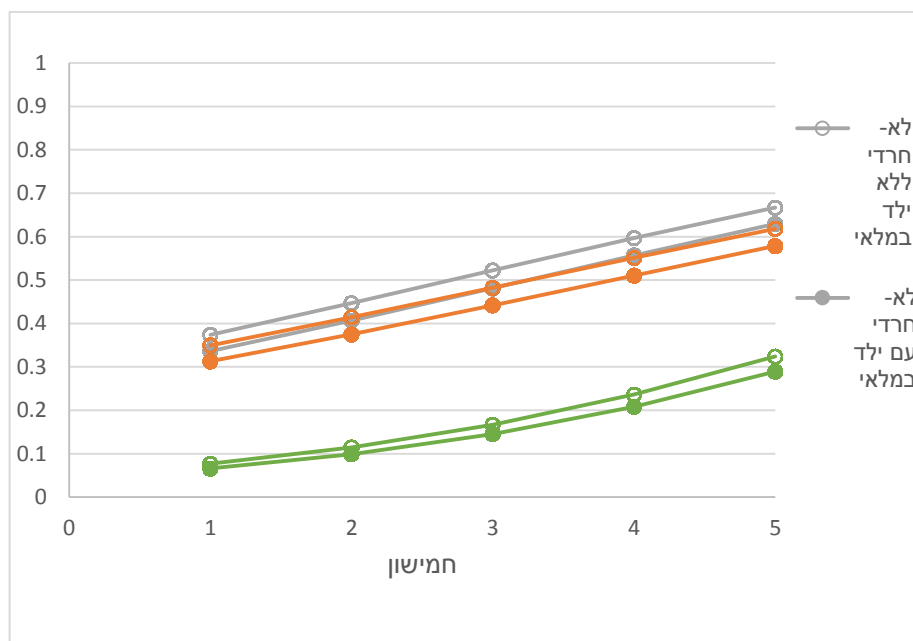
כמו כן עולה מתרשים 10 ב' כי ההסתברות לבחור מסלול השקעה במשפחות שנעשתה בהן בחירה עבור ילדים שנולדו לפני ינואר 2017 (קבוצת "המלאי") גבוהה יותר מההסתברות במשפחות שעומדות בפני הבחירה בפעם הראשונה. כן נמצא כי בכל חמישוני ההכנסה ההסתברות של חד-הוריות לבצע בחירה גבוהה מזו של זוגות, הן לגבי בחירה עבור ילד ראשון והן במקרה שהמשפחה ביצעה בחירה בעבר עבור ילדם.

תרשים 10 ב': ההסתברות לבחור במסלול השקעה לפי חמישון והרכב משפחתי

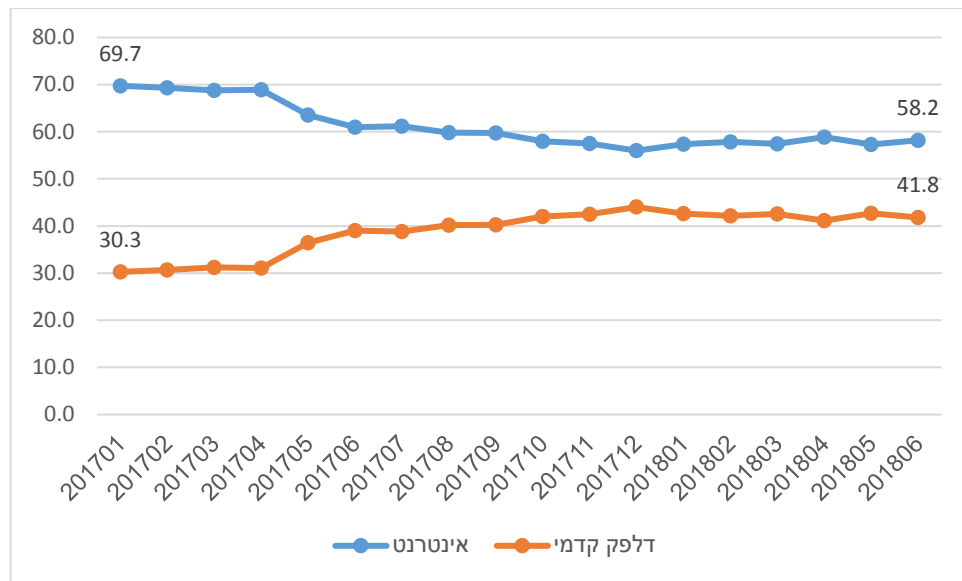

מתרשים 10ג' עולה כי לגבי כל קבוצות האוכלוסיה שנבדקו, ההסתברות להפקיד חמישים ש"ח נוספים גבוהה בקרב משפחות שזו להן הפעם הראשונה שעומדת בפניהן אפשרות ההפקדה הנוספת מאשר בקרב משפחות שביצעו הפקדה נוספת עבור ילד אחד או יותר שנולדו לפני ינואר 2017. בנוסף, ההסתברות של לא-חרדים לבצע הפקדה נוספת גבוהה מזו של חרדים בכל חמישוני הכנסה, וההסתברות של ערבים נמוכה באופן משמעותי ועומדת על כ-65% בחמישון הראשון וכ-30% בחמישון העליון. סביר להניח שתוצאה זו קשורה לכך שרמת החיים של משפחות גדולות בדרך כלל נמוכה מזו של משפחות קטנות יותר, וכך גם המצב לגבי אפשרויות החסכון שלהן.

תרשים 10 ג': ההסתברות להפקיד חמישים ש"ח נוספים לפי חמישון וקבוצת אוכלוסייה

תרשים 11: שיעור בחירה לפי אמצעי בחירה ולפי תאריך לידת הילד (%)

בתחילת התכנית מרבית הבוחרים (כ-70%) ביצעו את הבחירה באמצעות האינטרנט ורק כ-30% באמצעות הדלפק הקדמי בסניפי המוסד לביטוח לאומי. לאחר שנה וחצי הצטמצם הפער ושיעור הבחירה עמד על כ-58% באמצעות האינטרנט וכ-42% באמצעות הדלפק הקדמי.

נתוני דיווח מהבנקים ומקופות הגמל⁴

כלל הילדים עבורם נפתחה תכנית חיסכון מתחילת הפעלת התכנית, דצמבר 2018. בדצמבר 2018 היו קיימות תכניות חיסכון ל-3,325 אלף ילדים. מתוכן 3,216 אלף תכניות נותרו פעילות בתום 2018 וכ-109 אלף תכניות הסתיימו (עקב משיכת כספים). מתוך 3,325 אלף ילדים, ל-2,206 אלף (66%) נבחרה תכנית חיסכון על-ידי הוריהם ול-1,111 אלף ילדים (33%) תכנית החיסכון הופעלה על-ידי המוסד לביטוח לאומי באמצעות ברירת מחדל. מתוך 3,325 אלף תכניות החיסכון, 1,075 אלף (32%) מופקדות בבנקים ו-2,250 אלף (68%) בקופת גמל.

ל-1,472 אלף מהילדים נבחרה ההורים ביצעו במהלך 2018 הפקדה נוספת של חמישים ש"ח. ילדים אלה מהווים 67% מהילדים שהוריהם בחרו בעצמם בתכנית לחיסכון ו-44% מכלל הילדים.

לוח א' : התפלגות תכניות חיסכון בבנקים, 2018

תכניות חיסכון בבנקים		שם גוף
שיעור מתוך סך הילדים (%)	מספר ילדים בעלי תכנית חיסכון	
100.0	1,075,189	סך הכל
4.7	50,372	בנק יהב
21.3	228,972	בנק לאומי
10.4	112,035	בנק דיסקונט
35.0	376,008	בנק הפועלים
2.9	30,702	בנק אוצר החייל
11.1	119,214	בנק מרכנתיל
7.9	85,325	בנק מזרחי
4.3	45,766	הבנק הבנלאומי
2.5	26,795	בנק מסד

⁴ נתונים שהועברו מהגופים הפיננסיים למוסד לביטוח לאומי.

לוח ב1: התפלגות תכניות חיסכון בקופות גמל, 2018

תכניות חיסכון בקופות גמל		שם גוף
שיעור מתוך סך הילדים (%)	מספר ילדים בעלי תכנית חיסכון	
100.0	2,250,369	סך הכל
15.8	354,696	פסגות
4.0	90,452	הלמן אלדובי
6.6	148,068	מיטב דש
4.4	98,178	אינטרגמל
4.6	104,014	מגדל
2.9	64,295	קל גמל
5.1	113,679	מנורה מבטחים
3.1	69,317	אינפיניטי
3.9	87,363	אקסלנס נשואה
9.1	205,764	הראל
4.2	95,049	אנליסט

מינואר 2017 ועד ל- 31/12/18 הועברו כספים לתכניות החיסכון בסכום כולל של 7.036 מיליארדי ש"ח, מתוכם 5.543 מיליארדי ש"ח הופקדו על-ידי ביטוח לאומי בהתאם לבחירות ההורים (הפקדת בסיס) ו-1.494 מיליארדי ש"ח הופקדו במסגרת הפקדה נוספת של ההורים המקווזת מקצבת ילדים (21%). הרווח הכולל מההפקדות בבנקים ובקופות גמל החל מפתחת התכנית הסתכם ב-17.83 מיליוני ש"ח.

לוח א2: נתוני סכומי ההפקדות והרווח בבנקים, 2018

רווח כולל (אלפי ש"ח)	הפקדה נוספות (מיליוני ש"ח)	הפקדת בסיס (מיליוני ש"ח)	
390.2	20.5	75.5	בנק יהב
4,192.5	87.9	358.0	בנק לאומי
2,377.3	39.9	171.7	בנק דיסקונט
11,531.5	152.4	612.2	בנק הפועלים
598.2	10.5	48.2	בנק אוצר החייל
3,281.4	40.2	192.1	בנק מרכנתיל
1,808.4	29.8	133.0	בנק מזרחי
893.0	14.3	73.3	הבנק הבנלאומי
605.0	9.8	42.7	בנק מסד

לוח ב'2: נתוני סכומי הפקדות וההפסד בקופות גמל, 2018

רווח כולל (אלפי ש"ח)	הפקדות הורה (מיליוני ש"ח)	הפקדת בסיס (מיליוני ש"ח)	
4,986.1	133.7	605.3	פסגות
- 7,881.5	607.0	1,396.8	אלטשולר שחם
- 258.5	24.6	154.9	הלמן אלדובי
- 469.7	62.2	253.4	מיטב דש
1,014.9	22.5	165.9	אינטרגמל
391.5	32.9	177.4	מגדל
- 1,875.3	5.9	108.8	קל גמל
680.6	40.1	193.1	מנורה מבטחים
- 1,666.2	9.6	117.0	אינפנייטי
- 145.2	24.0	149.2	אקסלנט נשואה
- 1,734.8	94.5	351.4	הראל
- 886.5	31.5	162.4	אנליסט

מתוך 3,325 אלף ילדים, ל-138 אלף מלאו 18 במהלך 2018 והופקדו עבורם מענקי גיל 18 ול-76 אלף מלאו 21 במהלך 2018 והופקדו עבורם מענקי גיל 21. סכום המענקים עבורם הסתכם בכ-70 מיליוני ש"ח ובכ-38 מיליוני ש"ח בהתאמה.

כלל הילדים עבורם נפתחה תכנית חיסכון מינואר עד דצמבר 2018

במהלך 2018 נפתחו 220,367 תכניות חיסכון. מינואר 2018 ועד ל-31/12/18 הועברו כספים לתכניות החיסכון בסכום כולל של 159.54 מיליוני ש"ח, מתוכם 135.54 מיליוני ש"ח הופקדו על-ידי ביטוח לאומי בהתאם לבחירות ההורים (הפקדת בסיס) ו-24 מיליוני ש"ח הופקדו במסגרת הפקדה נוספת של ההורים המקוזזת מקצבת ילדים. ההפסד הכולל מההפקדות בתכניות חיסכון בבנקים ובקופות גמל, שנפתחו ב-2018 בלבד, הסתכם ב-2.45 מיליון ש"ח.

מתוך 106,927 ילדים שנולדו ב-2018, ל-65,858 מתוכם נבחרה תכנית חיסכון על-ידי הוריהם ול-40,988 ילדים נבחרה תכנית חיסכון על-ידי המוסד לביטוח לאומי לפי ההגדרות שפורטו לעיל. מאחר שיש ילדים ילידי 2018 שטרם הסתיימו ששת חודשי הבחירה שלהם ועדיין לא נבחרה עבורם תכנית חיסכון, שיעור הבחירה ע"י ההורים גבוה משיעור ברירת המחדל. אולם ביחס לסך ילידי 2018 העומד על 184,437⁵, שיעור הבחירה הוא כ-36%.

לסיכום, כאמור התכנית הינה המשך יוזמת המוסד לביטוח לאומי למענק העצמה, אך זו כללה הפקדה נוספת של הממשלה, כעידוד חיסכון למשפחות מעוטות הכנסה, שצפויות להתקשות בהפקדת התוספת עבור כל ילדיהם. הביטוח הלאומי הציע אז שמבחן ההכנסה לצורך זיהוי

⁵ הנתון לקוח מהירחון הסטטיסטי לישראל, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, לוח ג'1.

משפחות עם הכנסות נמוכות יהיה בנוי על בדיקה שתבוצע בתוך משרד האוצר, באמצעות זיהוי המשפחות **שלא מימשו הטבות הון בקשר לקופות גמל, קרנות השתלמות או חוק עידוד השקעות הון** וכד' במשך תקופה של 5 השנים שקדמו להפקדה. היתרון של גישה זו הוא שלא מתלווה למבחן הכנסה פרוגרסיבי כזה סטיגמה, הוא זול יותר ולכן מאפשר להגדיל את ההשתתפות הממשלה לשיעור משמעותי, למשל לפי 2, וכך יצומצמו שיעור העוני והאי-שוויון של ילדים בצורה משמעותית.